

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

1-2

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆՑ

Մ Ո Ւ Ս Ա

ՊԱՏՄԱՆԱՆ ՊՕԷՄ

(1722—1724)

ՆԻՍԻ ԱՌԱՋԻՆ

✻✻✻✻

Թ Ի Ք Ի Պ

Տպարան Ա. Բուժաթիվաձեռի, Նիկ. փ., № 21

1902

891.99
Թ-88

391.99

Բ-88

19 NOV 2011
EROS

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆՑ

Մ Ո Ւ Մ Ա

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՊՈԷՄ

(1722—1724)

ՆԻՇԳ ԸՌԱՋԻՆ

Թ Ի Ը Ի Ս

Տպարան Ա. Բուժաթիւածէի, Նիկ. փ., № 21

1902

19 APR 2013

31976

3

ՅԵՄԵՂՅԱՆԻՅ ԳԻՒՂՈՒՄԵՆ

Մ Ս Ի Ո Մ

ՊՐԻՆՏԵՐՆԻՅԱՆ

Дозволено цензурою, С.-Петербургъ,
7-го Іюня 1902 г.

ՅԵՄԵՂՅԱՆԻՅ ԳԻՒՂՈՒՄԵՆ

ՊՐԻՆՏԵՐՆԻՅԱՆ

ՊՐԻՆՏԵՐՆԻՅԱՆ

ՊՐԻՆՏԵՐՆԻՅԱՆ

146 - 81

Գիւղարարան հանկիւնի ու գիւղարարան
դարձուաք ճարտարագիտական
հիմնարկի մասին ճարտարագիտական
հիմնարկի մասին ճարտարագիտական
հիմնարկի մասին ճարտարագիտական
հիմնարկի մասին ճարտարագիտական

Մ Ո Ւ Ս Ա

ՊՐԻՆՏԵՐՆԻՅԱՆ ԳՐԱԳԻՏՈՒՄԵՆ

ՆՈՒԳ ԱՌԱՋԻՆ

Պապենական ու պատմական լրագրողական
Վէպերը թող, ու Մուսան լրագրողական
Բաւական է: Մեր նոր կեանքից
Դու մեզ մի նոր բան ասա: ասա
Իբրև դաժան մի ուրևական
է՞ր ես: աւեր աշխարհում, ու գոյն
Փլատակների, մոխրի միջին
Յուսահատուած թափառում:
Դու անցեալի բեկորները
է՞ր ես պեղում անդադար:

Է՞ր ես թերթում մագաղաթը
 Սրտով յուզեա՞ծ, ցաւագար:
 Ի՞նչ շահ ունիս դու վաղեմի
 Փտած ու հին վէպերից.
 Խօսիր ներկայ անբուժելի
 Մեր շարաւոտ վէրքերից:

II

Կամ թէ երգիր գեղեցկուհու
 Հրեշտակային պատկերը,
 Փառաբանիր նորա չքնաղ
 Գոհարափայլ աչքերը:
 Կինը մարդկանց աչքի համար
 Սիրուն վարդ է մի անուշ,
 Սակայն մարդկանց սրտի համար —
 Ծակող տատասկ ու մի փուշ:
 Այդ փորձել են ու քաջ գիտեն
 Շատ շատերը մեզանից,
 Բայց ի՞նչ օգուտ, քանի որ մենք
 Չենք խուսափում նորանից:
 Իէ, ուրեմն երգիր, Մուսո՛ւ,
 Քո երգերը սիրային —
 Նոր սերունդը չէ կամենում
 Հին վէպերը ազգային:

III

«Մեր անվեհեր, քաջ պապերը
 Հին Հռոմը փրկեցին»:
 Պարծենալով՝ մի օր հպարտ
 Նոր պապերը գոչեցին:
 Չեն սխալւել, անհերքելի
 Մի փաստ է սա պատմական:
 Սակայն հիմա կան անվեհեր
 Հին սագերը պատուական:
 Հին Հռոմի հերոսները
 Թէ յարուժիւն առնէին,
 Ի՞նչ նախատինք պիտի տային
 Իրանց անարգ թոռներին:
 Որքան կ'ուզեն, թո՛ղ պապերի
 Վեհ գործերով պարծենան —
 Մեր սագերը նոյն թուլամորթ,
 Նոյն վախկոտը կը մնան:

IV

Բայց երանի՛ մեր մեծամիտ
 Ու թուլամորթ սագերին,
 Որոնք երբէք չեն մոռանում
 Իրանց հզօր պապերին:

Սոքա գօնէ մի ժամանակ
 Ունեցել են քաջ նախնիք,
 Որոնք փրկել, ազատել են
 Ոսոխներից հայրենիք:
 Իսկ մենք արդեօք ինչո՞վ պիտի յամ
 Մարդկանց առաջ պարծենանք.
 Մեր հայրերին, մեր պապերին
 Մենք քնչ գովեստ պիտի տանք —
 Այդ չըզիտենք... Պատմութիւնը
 Լռութիւն է պահպանում,
 Որովհետև նոր սերունդը
 Նոր երգեր է ցանկանում:

Բայց, օ Մուսա, այն օրը, երբ
 Հանդիպեցինք մենք իրար,
 Ուխտ կապեցիր՝ մարդկանց առաջ
 Չը խոնարհես դու իսպառ:
 Ընտրութեան մէջ, ճաշակի մէջ
 Միշտ եղել ես դու մեհակ,
 Դու մենակ էլ նոյն շաւիղով
 Առաջ գնա՛ շարունակ,
 Իսկ թէ կ'ուզես, որ իմ առաջ
 Դու չը դառնաս օւխտագանդ:

Եւ միւննոյն դու ժամանակ
 Զանձրոյթ չը տաս նոր մարդկանց, —
 Դու նրկարիւր սրտիդ սիրած,
 Մի հին պատկեր պատմական,
 Որ ես դնեմ մի նորաձև
 Շրջանակում պատմական:

VI

Դու պատմեցիր վե՛հ գործերը
 Իւտուփի ու Բեզլարի,
 Դու երգեցիր Զըրաբերգի
 Մահրասալին քաջարի.
 Դու գովելով այդ աննկուն
 Հերոսներին անվե՛հեր,
 Նոցա կեանքից երգ հիւսեցիր,
 Տւիր ազգին նոր գըրքեր:
 Եւ հռչակող, համեստ Մուսա,
 Աշխարհի մէջ տարածւեց,
 Քեզ ամբօխը փլատակների
 Մի հընախօյզ անւանեց:
 Այժմ պատմիր դու հինաւուրց
 Ուրիշ մի վէպ մոռացած,
 Սակայն մեր նոր փարք ու բարքով
 Թո՛ղ նա լինի համեմա՛ծ:

VII

Բայց աշխատիր, որ խուսափես
Աղքատությանդ «եց»-երից:

Լաւ է, եթէ յանգի համար
Պատմես հայոց ցեցերից:

Հայոց ազգի պատմութիւնը

Հարուստ է միշտ ցեցերով,

Որոնք աշխարհ կործանում են

Իրանց անարգ գործերով:

Եւ աշխատիր, որ խուսափես

Տողավերջի «ը»-երից,

Եթէ միայն վախենում ես

Գու մեր վայոյ ղուերից:

Բայց դու երբէք չես վախեցել

Բուի նման անգորից,

Վախը միայն եղել է միշտ

Խստապահանջ ցենզորից:

VIII

Պողպատ-գրիչը արիւնագոյն

Մեղանի մէջ թաթախած,

Որպէս նիզակ՝ բանաստեղծի

Սիրտը մխած ու հանած—

Ձնջում է նա հանգիստ սրտով

Ծնունդը վեհ մտքերի

Ու երկնառաք աշխատանքը

Թողնում կիսատ ու թերի:

Սակայն զգոյշ, իմ հէգ Մուսայ,

Եղի՛ր փոքր հեռատես,

Որ մի գուցէ դու հէնց հիմա

Կրես պատիժ դառնապէս,

Որ աշխարհից չ'անհետանան

Այս անաչառ տողերը,

Իբրև սարի յետև մտնող

Արեգակի շողերը:

IX

Գիշեր-ցերեկ վաստակաբեկ

Բանաստեղծը յոգնատանջ

Աշխատում է, քրտինք թափում,

Որպէս մի ժիր մեղրաճանձ:

Սակայն յանկարծ խմբագրութեան

Անմիտ, թերուս մի զբոսի,

Մի Տ. և Յ., մի Մ. և Բ.

Կամ թէ մի այլ իմաստակ,

Պօէտի սուրբ զոհարանը

Ցնցում է ու տատանում,

Առանց ջանքի, աշխատանքի՝ ստաց
 Աշխատանքը տապալում: Գրեմա՞ծ
 Մեր երկիրը աւերմունքի տանկո՞ւմ
 Մի աշխարհ է եղել միշտ. նուրբ
 Անպակաս են եղել մեզնից մյախՍ
 Նենգութիւններ, գոռը վիշտ: Գիրձ
 մեկը քնէ՛ ար ձրար զն զն
 աշխարհ X ար ձրար սոցի
 մտածմանը քիչ ցատկա զն
 Բայց դու, գալիք և ապագայն սյՍ
 Հայոց սերունդ անաշուն, յաս մղց՝
 Նենգաւորին ես յանձնում եմ քոյՍ
 Գատաստանին քս արդար.
 Մի ժամանակ դու կը կարդաս
 Գատավճիռ ահաւոր,
 Կը նախատես հին օրերի միջոց-յմէ՞՞
 Հըրէշներին բիւրաւօր: Կը քմատում
 Բաւական է... Դէ սկըսիր տոտայձՍ
 Պատմութիւնըդ, ո՞վ Մուսա, աշխարհ
 Թող աշուղի նէյնիմներըդ, մյախՍ
 Ասելիքըդ դու ասա: արձնի արձնՍ
 Ղարաբաղից գնա, անցի՛ր մ Յ զՍ
 Մայր Արաքսի ափերը, զն ձե՛ր հա՛ր
 Պատմիր Գողթան հայ աշխարհէ՛ս
 Մեր անցեալի վէպերը: ար ձ և արձն

XI
 Օ՝ մայրենի գու գինեւտ
 Գողթան երկիր աննման, բանցչ արձ
 Դափնեպրակ, անուշախոս յաւանաձ
 Երգիչների սուրբ օրրան՝ յեղատարձ
 Ես չեմ ուզում գովաբանել (արձնձ)
 Այգիներըդ Կրախաաճուն, զձն զձՍ
 Բիւրեղափայլ, սկանակիտ, յաւանաձ
 Պող ջրերըդ կարկաջուն, յարձնի՞՞
 Ես չեմ ուզում թըւել այստեղ մտաձ
 Հին թըւելեաց երգերով յա մարմ՝
 Դիւցազների վեհ զործերը,
 Գովել նոցա յանգերով:
 Ես՝ մեծանուն երգիչներիդ
 Հէգ, անարժան զաւակըս՝ զք ոչ սձ
 Անկարող եմ այդ անելու — արձնի՞՞
 Անգոր է իմ նըւագըս: արձնի նի յա՞՞
 յգձնի մի յեմտտա յա՞՞
 XII
 Ես կը փորձեմ փառաբանել աշխարհ
 Մելիք Մուսա իշխանի ձ և տայցՍ
 Ծաղկափթիթ միակ զստերձ տանաձ
 Գիւլիգառին գեղանի: արձնի սձն

Իր կեանքի մէջ նա տեսել էր
 Տասնութ շքեղ, նոր գարուն,
 Տասնութ շքեղ գարունքից էլ
 Նա չքնաղ էր ու սիրուն:
 Տասնութ անգամ արեգակը
 Կատարել է շրջանը
 (Արեգակը շրջան չունի,
 Մեր մէջ մնայ այս բանը),
 Տասնութ անգամ նախանձել է
 Գիւլիգառին գեղանի,
 Տասնութ անգամ իր բարձունքից
 Նորան տրւել լերանի:

XIII

Ես չը գիտեմ հաստատապէս
 Գիւլիգառի տարիքը.
 Բայց իմ վէպում ըզգացի ես
 Լոկ տասնութի կարիքը.
 Որովհետեւ գեղեցկուհուն
 Այդ տարիքն է լաւ սագում,
 Թէպէտ անգութ ժամանակը
 Սըլանում է ու վազում.
 Տասնութից վեր գեղեցկուհին,
 Որպէս թփից կտրած վարդ՝

Հետզհետե թառամում է,
 Դառնում անշուք և անգարդ.
 Եւ կարծում եմ՝ ընթերցողը,
 Եթէ նուրբ է ճաշակը,
 Կը հաւանի Գիւլիգառի
 Ծաղկափթիթ հասակը:

XIV

Թող չը յուզեն, չը բարկանան
 Մեր վարդերը թառամող.
 Թող չը ծաղրեն իմ ճաշակը
 Հիւրիները զառամող:
 Ամեն չքնաղ գեղեցկուհի՝
 Մինչ երեսուն տարեկան՝
 Բանաստեղծի սրտի համար
 Կարէ լինել դուրեկան:
 Մեր թառամող ու զառամող
 Փեսայամու հիւրիքը
 Ի գուր են միշտ վարպետօրէն
 Ծածկում իրանց տարիքը.
 Մետրիկական թուղթ գրելու
 Թէ իրաւունք ունենամ,
 Բոլոր կանանց լոկ տասնութի
 Վըկայագիր ես կը տամ:

XV

Ո՞ր ծաղկի հետ համեմատեմ
 Գիւլիգառին աննման,
 Որ կարենաք ձեր մտքի մէջ
 Պատկերացնել դուք նորան:
 Վարդ ու շուշան, մեխակ, ևեհան
 Ու մանուշակ հնաուէտ
 Միանգամայն ես քաշուում եմ
 Համեմատել նորա հետ,
 Որովհետեւ իրանք՝ բոլոր
 Ծաղկները, վարդերը
 Մինչև անգամ զալարագեղ
 Անտառների գարգերը —
 Կը քաշէին, կ'ամաչէին
 Համեմատել նորա հետ
 Եւ արածը կ'անւանէին
 Տղայութիւն անհետեւ:

XVI

Սակայն քնչպէս ես նկարեմ
 Գիւլիգառի պատկերը,
 Ինչպէս երգեմ ընթանչելի
 Ես նորա հուր-աչքերը:

Թէ սիրտ ծակող նետեր ասեմ,
 Թէ վառ ստղեր երկնային,
 Թէ շողշողուն գոհար ասեմ —
 Բաղդատու՛մըս կ'ըլնի հին:
 Թէ Ապօլլօն ինձ պորզէր
 Բայրօնական սսկելար —
 Գիւլիգառի պատմութիւնով
 Կը հիանար սաղ աշխարհ:
 Ես կ'երգէի Գիւլիգառի
 Զայնը քաղցրը, անուշակ,
 Մարմար կրճքի գեղածիծաղ
 Կոկոնները մանուշակ:

XVII

Ես կ'երգէի ալ թշերի
 Փոսիկները գեղանի,
 Քաղցրահամ բուրբ գեղատապան
 Երթունքները ծիրանի:
 Ես կ'երգէի գիսակները
 Մետաքսահիւս ու փարթամ,
 Որոնց համար բոլոր կեանքս
 Ուրախութեամբ ես կը տամ:
 Ես կ'երգէի նորա քնքույշ
 Մէջքը բարակ, նազելի,

Որ զգայուն սրտի համար
Սիրելի է, պաշտելի:
Ես կ'երգէի հրեշտակային
Իէմքի շողըն ու փայլն,
Աստաճային ոտիկներին
Թովչութիւնը և այլն...

XVIII

Առաւօտ էր: Հորիզոնը
Բռնկեցաւ ալ բոցով,
Եւ երկինքը շառագունեց,
Իբրև ներկած կարմիր ծով:
Արեգակը իր հրեղէն
Նարօտները տարածեց
Եւ երկրնքի ամպիկները
Ոսկով օծեց ու նախշեց:
Եւ բնութեան թագաւորը
Լեռան ուսը վեր ելած՝
Արքայական կապրտ վրանից
Իր շողերը թափեց ցած:
Խաւարի դէմ մաքառելով՝
Նա վերագաւ կամարը
Ու ոսկեհուն իր վահանով
Պատսպարեց աշխարհը:

XIX

Եւ արեգի վառ շողերը,
Որպէս ուրախ աչքալիս,
Յնծութիւնով, խնդութիւնով
Լցրին ամբողջ Ագուլիս:
Չոր ու խոպան, բիրտ ու վայրի,
Լերի, ապառաժ լեռներում
Գեղադարար Ագուլիսը
Տարածել է խոր ձորում:
Իբրև օւազ կամ ամալի
Անապատում մի ապառ՝
Գեղեցիկ է նա իր կանաչ
Այգիներով ցօղապատ:
Արտու, Գինդար, Հուռի, Սէթից
Լեռները չոր ու խոպան
Ծառաստանը պահպանում են՝
Իբրև արթուն պահպան:

XX

Փոքրիկ գետը ձորի միջով՝
Իւր ափերը մաշելով՝
Նիգիդէհից ըշտապում է
Արաքսի մօտ վշտալով:

Նա անգազար ճիգ է անում,
 Նա շտապում է ու վազում.
 Բայց Արաքսին գեռ չը հասած՝
 Բարակում է, նրւազում...
 Այնտե՛ղ, հեռու, Գամբու լեռո՛ր
 Կանգնած է լուռ՝ ամպի տակ,
 Գլուխը ծածկած ու փաթաթած
 Իր չալմալով ըսպիտակ:
 Իբրև շքեղ մի ժապուէն
 Արծաթափայլ ու սիրուն՝
 Գետնի վերայ տարածել է
 Մայր Արաքսը գալարուն:

XXI

Ագուլիսի սարալանջում
 Եէն աները սփռւած՝
 Ըստերախիտ ծառերի մէջ
 Տարածւած են ու ցրւած:
 Նայիր, ահա ձորի գլխին,
 Որպէս ամրոց գարաւոր,
 Կանգնած է լուռ Թովմայի սուրբ
 Մենաստանը փռուաւոր:
 Ամեն կողմից շրջապատւած
 Աշտարակով վիթխարի,

Սուրբ հաւատը պաշտպանում է՝
 Իբրև հերոս քաջարի:
 Նորա հսկայ գմբէթները
 Գէպի վեր են ամբառնում
 Ու երկնային կամարի հետ
 Բուռըն սիրով համբուրում:

XXII

Վանքին մօտիկ՝ սարի տակին՝
 Կար ապարանք գեղսնի,
 Ուր ապրում էր Ագուլիսի
 Իշխանը մեծ, անւանի:
 Գարպաք լայն, կամարակապ,
 Պատերը պինդ, հաստատուն,
 Խրոխտ, դաժան կանգնած էր նա,
 Իբրև մի մեծ զօրատուն:
 Լայն, ընդարձակ բակի կողքին
 Ծարւած էին սենեակներ,
 Իշխանական գեղեցկաշէն
 Գաճւած, շքեղ զահլիճներ:
 Պարտիզի մէջ անաւշաբույր
 Գոյն-գոյն ծառիկ անհամար,
 Հասուն, պտորաստ խաղող՝ ալ միրգ՝
 Հիւրերի ու տան համար:

XXIII

Ականակիտ, բիւրեղափալ
 Առւակի մօտ քաղցրախօս՝
 Պարտիզի մէջ Գիւլիգաւը
 Նստած էր լուռ և անխօս:
 Եւ հոտակէտ ու գոյնզգոյն
 Ծաղիկներըն ամաչկոտ՝
 Հեռու կանգնած՝ նայում էին
 Սրտով լուզւած, նախանձկոտ:
 Մաւ-ապրեշում, զառ ու զաւբաբ
 Ըզգեստաներով զարդարւած,
 ձերմակ վզին ակունք-գոհար,
 Անզին մանեակ կախ տըւած—
 Նստած էր նա, իբրև փերի,
 Զրի ափին՝ գլխակոր՝
 Ու մտորում՝ խորասուզւած
 Մտքերի մէջ բիւրաւոր:

XXIV

Ահա եկաւ մի մտերիմ
 Զահէլ նաժիշտ սրտակից,
 Որ ամեն տեղ Գիւլիգաւին
 Ուղեկից էր, աջակից:

Պոկեց գետնից եռաթերթիկ
 «Սիրի-սիրի» մի հատ խօտ,
 Ու բախադէմ, գեղաժպիտ՝
 Կանգնեց չքնաղ կոյսի մօտ.
 «Սիրի-սիրի, իմ աննման
 Գիւլիգաւն ո՞ւմ սիրի»...
 Բայց Գիւլիգաւ նստած էր լուռ՝
 Որպէս տխուր մի հիւրի:
 Բաղդազուշակ թերթիկներից
 Նա ոչ մէկն էլ չը բռնեց,
 Վերացական փեսաներից
 Ոչ մէկին էլ նա չ'ընտրեց:

XXV

Սիրում էր նա միայն նորան,
 Որին երբէք չէր տեսել,
 Որի հռչակն ու գովեստը
 Շատ անգամ էր նա լսել:
 Այնտեղ էր նա, այնտեղ, հեռու,
 Ռազմի ահեղ դաշտերում,
 Հայրենիքի համար մեռնող
 Հայ քաջերի վաշտերում:
 Այնտեղ էր նա, այնտեղ, հեռու,
 Ուր զոհերը բիւրաւոր

Թաւալունմ են գետնի վերայ
 Արիւնաշաղ, վիրաւոր:
 Այնտեղ էր նա, այնտեղ, հեռու,
 Ահ ու մահի մէջտեղում,
 Ուր հոսում են արեան գետեր,
 Ուր գնդակ է միշտ տեղում:

XXXVI

Նա Վրաստանում լսեց հեռւից
 Հառաչանքն հայ եղբօր,
 Լսեց հեռւից իր տառապող
 Ազգի լացը բիւրաւոր:
 Եւ սլացաւ՝ արձւի նման՝
 Եկաւ հողը մայրենի
 Եւ սկըսեց կռիւ մղել
 Թշնամու դէմ վայրենի:
 Ժայռի նման՝ դէմ դնելով
 Կուրծքը հզօր, անսասան՝
 Թուրքերից նա պաշտպանում էր
 Հողը Հայոց սրբազան:
 Նորա գործքով աշխարհը ողջ
 Բղրդում էր ու թնդում,
 Նորա գործքով ազգը Հայոց
 Պարծենում էր ու խնդում:

XXVII

Եւ նաժիշտը հաւատարիմ
 Բոյսը թողեց գուշակիչ,
 Նայեց չքնազ Բիւլիզառի
 Հուր-աչերին կախարհիչ:
 Եւ նա կարգաց նոցա միջին
 Մի դառը վիշտ ու թախիծ,
 Որ գեղուհին էլ չը կարաց
 Ծածուկ պահել նորանից:
 Եւ քնչ պահի իր նաժիշտից
 Հաւատարիմ, սիրելի,
 Որ սրտակից բարեկամ էր
 Օրիորդին նազելի:
 Որը գուցէ իր տիրուհու
 Սրտի ցաւին անի ծարր,
 Մըխիթարի ու չը թողնի
 Նորան՝ տանջւի չորաչար:

XXVIII

Իր նաժիշտի հարցումներից
 Նա ախ քաշեց վշտաբեկ...
 Եւ կուզական շրթունքները
 Մըմնջացին «Կուտիթ-բէկ»:

Եւ նաժիշտը ցնցւեց յանկարծ
 Այդ անունից ահաւոր,
 Որից թնդում, դիրդում էր
 Ու սարսափում սարսուձոր:
 Ի՞նչպէս... Չքնաղ Գիւլիզառը
 Սիրում է հօր թշնամուն...
 Արիւնավրէժ ու անողոր,
 Սարսափելի այն մարդուն...
 Նորան, որ միշտ ըսպանում է՝
 Գայ, Ագուլիս կործանի,
 Գիւլիզառի հարազատ հօր
 Բունի, տանի, ըսպանի...
 XXXIX
 Օ՛, այդ բանը եթէ յանկարծ
 Մեղք Մուսան իմանայ,
 Ի՞նչպէս պիտի Գիւլիզառը
 Հօր խստութեան դիմանայ:
 Չի հաւատում, չի հաւատում
 Նաժիշտը իր տիրուհուն.
 Անհնարին է, անհնարին է,
 Որ նա սիրի թշնամուն...
 Թշնամուն... Օ՛, ոչ...
 Թշնամի չէ մեզ համար.

Նա մեր միակ բարեկամը,
 Մեր փարոսն է փրկարար:
 Նա մեր թշուա ազգի համար
 Մի հրեշտակ է պահապան,
 Իսկ իմ հայրը, իմ ծընողը =
 Մի ստորաքորչ դաւաճան...
 XXX

Ել չը կարաց շարունակել
 Կոյսը յուզած, վիրաւոր.
 Կուրծքը կարծես պատառւում էր
 Գառը վշտից բերւաւոր:
 Եւ աչքերից արատասուքի
 Երկու խոշոր կաթիլներ՝
 Շողշողալով՝ դըլորւեցին,
 Որպէս փայլուն դահարներ.
 Նորա կարմիր մաւ հալաւի
 Եւ ըսպիտակ կրծքի տակ՝
 Մե սրտիկը փոթորկայօյլ
 Բաբախում էր շարունակ:
 Սէր, կասկած, վախ, ատելութիւն՝
 Որպէս նետեր թունաւոր՝
 Ամեն կողմից խոցում էին
 Նորա սիրտը վիրաւոր:

XXXI

Եթէ միայն իմ անհամբեր
 Մուսան առաջ չը վազի,
 Սորանից յետ կարծեմ այստեղ
 Մի մութ գիշեր կը սազի:
 Գրեածքի մէջ պիտի լինեն՝
 Արև, լուսին, ծով, գիշեր,
 Երկինք, անտառ, կոյս, յոյս, բոյս, լուսն
 Նշեր, փշեր ու թըշեր...
 Առանց սոցա՝ ամեն մի վեպ՝
 Ոտանաւոր թէ արձակ՝
 Ենթարկում է քննադատի
 Կրիտիկային բացարձակ:
 Առանց սոցա մանաւանդ մեր
 Ոտանաւոր երկերը
 Սկսում են սաստիկ կաղել,
 Երբ ջարդում են ստները:

XXXII

Բայց շատախօս պօէտներին,
 Որոնց գրած երկերում
 Կան բազմաթիւ, շատ սյառակերներ,
 Խմբագիրը չէ յարգում:

Չը կարծէք՝ թէ խօսքըս սենի՛ պի
 Որևէ կապ վարձի հետ.
 Ոչ: Այդ մասին գեռ գաղափար
 Չ'ունի ոչ մի հայ պօէտ:
 Նորա վարձը դատարկ օդն է
 Ու ժպիտը խմբագրի.
 Նա կոչւած է, որ անտրտունջ՝
 Քաղցած հստի ու գրի:
 Եւ ինչ տրտունջ պիտի լսել
 Հայ գրողի բերանից.
 Նորա երկը տպագրում են
 Թող գոհ լինի գորանից:

XXXIII

Այդ հէնց արդէն մի մեծ վարձ է,
 Ողորմութիւն ու շնորհ,
 Որ տպում է խմբագիրը
 Նորա երկըն ամեն օր:
 Առանց կոպէկ պահանջելու՝
 Նա իր թերթի էջերում
 Գրողի համար պատիւ, անուն
 Եւ հռչակ է ձեռք բերում:
 Եւ կարծում եմ՝ ամեն պօէտ,
 Ամեն քերթող պատուական

Իր վայելած փառքի համար
 Խմբագրին է պարտական:
 Հայ խմբագիր, սյուսերի,
 Գերթողների ղուլքերթող,
 Քո անունին արժանի է պատի
 Ոչ թէ գովեստ, այլ կոթող...

XXXIV

Բայց կոթելու կամ գովելու
 Կարիք չունեմ ես այստեղ —
 Արդէն քերթողներ խմբագրին
 Հանաչում են ամեն տեղ:
 Ամեն քերթող ունի կոթող,
 Իսկ ամեն տօն ունի ձօն...
 Յանգրս պակսեց... Յոգսեց Սուսնա...
 Յանգի համար կ'ասեմ «ոն»:
 Սորա համար ուր կոչի նարա զն
 Ինչ ուրիշին հետեոյ, սցիլիս ազոմ
 Բոլոր այդպէս կոչողներին
 Կը վայելի մի կոթող:
 Բայց շեղեցինք մենք մեր հարցից,
 Սկըսեցինք նէյնիմներ:
 Երունակենք. գեռ չեմ պատմել
 Խմբագրական շատ բաներ:

XXXV

Ո՞րտեղ մնացինք... Հն, ասացի,
 Որ շատախօս գրողը
 Յարգանք չունի. (նա ատեա՞ծ է,
 Ինչպէս աչքի գրողը):
 Կ'ասէք՝ ինչո՞ւ: Որովհետեւ
 Խմբագիրը բոլորին
 Կամենում է արժանացնել
 Իր հաւասար շնորհին:
 Ուզում է, որ խմբագրութեան
 Ծուրջը վիտող բերաւոր
 Գրողների լեզիօնից
 Ոչ ոք չը մնայ վերաւոր:
 Որ «պատական իւր թերթի մէջ
 Փոքրիկ անկին շնորհի»
 Ամենայն մի փառախոսի
 Սկըսնակի ու նորի:

XXXVI

Եւ այդպիսով շատախօսի
 Երկերի մէջ ամեն օր
 Կատարում են կրճատումներ,
 Աղաւաղում բերաւոր:

Իսկ երբ յանկարծ մի շատախօս
 Բողոքում է զորա դէմ,
 Համարում է անտանելի
 Աւ խմբագրին միշտ ընդդէմ:
 Չէ կամենում — թո՛ղ չը գրի,
 Ո՛ր է խնդրում, աղերսում.
 Գիտէք, որքան գրքողներ են
 Դուրսը կանգնած, ըսպասում:
 Թո՛ղ ամեն մարդ իր սլոբերը
 Փորձի հայոց թերթի մէջ —
 Ամեն մարդու խմբագիրը
 Նըւիրում է մի-մի էջ:

XXXVII

Եւ անխտիր տպագրում է
 Խմբագիրը ամեն բան,
 Թէկուզ երկը գրած լինի
 Մի անասուն կամ անբան:
 Եւ այդպիսով նորա թերթը
 Դառնում է միշտ հիւթալի
 Եւ ամեն ինչ մէջը խառնած,
 Ինչպէս աջաք-սանդալի:
 Նորա թերթը տարածւում է
 Աւ ամեն տեղ գործում մուտք:

Տարածւում է նա աջ ու ձախ,
 Արևելք ու արևմուտք:
 Ամենից շատ մուտք է գործում
 Իբրև յարմար տպարաններ՝
 Բրնձի, վակսի, մակարօնի
 Աւ սպարոնի խանութներ...:

XXXVIII

Հայ թերթերը շնորհիւ մեր
 Տաղանդների բազմաթիւ՝
 Ամենայն տեղ վայելում են
 Անսահման փառք ու պատիւ:
 Ամեն բաժին կայ նոցա մէջ՝
 Քաղաքական, գրքական,
 Յիշոցական, հայհոյական,
 Փողոցական, եսական...
 Աշխարհիս մէջ էլ «կան» չը կայ,
 Որ նոցա մէջ չը գտնէք:
 Ոչ մի տղում դեռ չէք տեսնիլ
 Այդպէս թերթեր գուք երբէք:
 Բայց ափսոս, որ այդ թերթերը
 Քիչ են տպւում մեզանում.
 Ա՛խ, ինչո՞ւ չէ նոցա թիւը
 Օրըստօրէ մեծանում:

XXXIX

Չարքաշ «Մեղուն» օգի միջին
 Երկար բզզանց ու բզզանց,
 Յոգնած մտաւ իր փեթակը,
 Էլ միւս անգամ չ'երևաց:
 «Արձագանքը» ձիւնագագաթ
 Մեր սոսկալի լեռներում՝
 Հետզհետէ թուլանալով՝
 Անհետ կորաւ եթերում:
 «Հիւսիսափայլ» մեր հանդէօր
 Կատարեց իր հանդէսը,
 Եւ իր փայլը չը տարածեց
 Էլ ոչ դէնը, ոչ դէսը:
 «Հորիզոնը» (անխ, ականջըդ
 Կանչի) կարգին չը բացւած,
 Մթնեց յանկարծ և մեր ազգը
 Թողեց տխուր, վշտացած...

XL

Մընաց միայն սաղ-սալամաթ
 Մշակական «Մշակը»,
 Որ եռանդով կատարում է
 Իր մշակեան փէշակը:

Մնաց նաև մեր «Նոր-Դարը»,
 Որ մեր ներկայ նոր դարում
 Նորդարական բանակի մէջ
 Իր գործերն է կատարում:
 Մնաց նաև մեր «Աղբիւրը»,
 Որ ցամքելով ամեն օր,
 Միշտ ծարաւ է թողնում մեր խեղճ
 Մանուկներին ըլլաւոր:
 Իսկ «Տարազը» ամեն անգամ
 Փոխելով իր տարազը,
 Դարձաւ աղքատ, ողորմելի,
 Ինչպէս «քաղքի խարազը»:

XLI

Մեր հին «Մուրճը» կուեց, կոփեց
 Հայի խաւար մաքերը
 Ու պահանջեց Հայոց ազգից,
 Որ նա տայ իր պարտքերը:
 Եւ նա մի օր ըստանալով
 Քսանուհինգ հազարը,
 Հանգիստ սրտով թողեց նա եր
 Գրականական բազարը:
 Ահա յանկարծ նա թախտարից
 Ծնունդ առաւ մի նոր «Մուրճ»,

Առաջլանից աւելի հաստ,
Թխլիկ, կարմիր, բայց ոչ լուրջ:
Նայեց «Լուծման» կարմիր «Մուրճին»
Ու ծիծաղեց քթի տակ,
Եւ իր լուծման շինեց թուծման,
Տըւաւ ազգին գանձանակ...:

XLII

Բայց ներեցէք... Հրապուրեցի
Պատմութիւնով թերթերի
Ու սեփական ստոմբութիւնըս
Թողի կիսատ ու թերի:
Մեր մէջ մնայ, մանկութիւնից
Եղել եմ միշտ հրապուրուող.
Թէպէտ լաւ չէ այս բնոյթը,
Բայց ինչ արած, ընթերցող:
Ասուած ամեն մարդու համար...
Է՛հ, թողնենք այս բոլորը,
Գնանք գարձեալ Ագուլիսի
Շքեղազարդ խոր ձորը:
Պատմեցի, որ ալ հալաւի
Եւ ըստիտակ կրճքի տակ
Գիւլիզառի սեւ օրտիկը
Փոթորկուած էր շարունակ:

XLII

Գորանից լեռ ուզում էի
Նկարագրել ձեզ համար
Անասելի, անպատմելի
Մառլ գիշեր մի խաւար:
Սակայն այնքան մենք խօսեցինք,
Որ գիշերը անց կացաւ,
Հորիզոնը շառագունեց,
Լոյսը նորից բացւեցաւ:
Առաւօտեան Մելիք Մուսան
Ապարանքի լալն բակում,
Շրջապատւած աւագներով՝
Հրամաններ էր արձակում:
Այնտեղ էին՝ Խուրի, Փանի,
Մեծ Արագխան, Չէն-Հապետ...
Այնտեղ էր և մի բարեպաշտ
Վարդերի պետ վարդապետ:

XLIV

Իսկ զօրքերը պատրաստ ու կազմ
Կանգնած էին գոտան մօտ,
Որոնց Մուսան ուղարկում էր
Ռագմի դաշտըն արիւնտ:

Ուղարկում էր ըսպառագէն
 Հայ քաջերին աննկուն՝
 Ոչ թէ իսպառ կործանելու
 Հայրենիքի թշնամուն.
 Ոչ թէ հային ազատելու
 Կապանքներից դարաւոր.
 Ոչ թէ ազգը փրկելու իր
 Տառապանքից բերաւոր —
 Ուղարկում էր Մելիք Մուսանբեկը
 Հայոց զօրքը քաջարի,
 Որ նա Հայոց բարեկամի,
 Պաշտպանի դէմ մաքանի:

XLV

Հայոց մատնիչ ու զաւաճան
 Մելիք Մուսան անասօթ
 Իր զօրքերը ուղարկում էր
 Արիւնարբու տաճկի մօտ.
 Որ նորա հետ հանուր ուժով
 Դաւիթ-բէկին կործանի
 Ու վայելի համաիրանքը
 Լալիրշ Ասմէդ սուլթանի:
 Տաճկաց Պէքիր, Ալաբ-Ալի
 Փաշաները նենգաւոր

Մտել էին արգէն Ղափան
 Իրանց զօրքով բերաւոր:
 Սւեբելով Դաւիթ հողը
 Իբրև գազան վայրենի
 Եկել էին խորտակելու
 Հալիձորը մայրենի:

XLVI

Այն ժամանակ, երբ անվեհեր
 Դաւիթ-բէկը անասան
 Ազատել էր պարսիկներից
 Հայրենիքը սրբազան.
 Երբ խեղճ հայը սկըտել էր
 Ենչեւ ազատ, համարձակ
 Անպարտելի իր իշխանի
 Ազատարար ձեռքի տակ —
 Ահա յանկարծ ներս խուժեցին
 Տաճիկները անհամար՝
 Հեղեղի պէս քանգօտելով,
 Կործանելով հայ աշխարհ:
 Եւ հայերը չը դիմացան
 Նոր թշնամու հարւածին,
 Յան ու ցրիւ փախան նոքա,
 Չէնքը ձեռից ձգեցին:

XLVII

Հայ զօրքերը թողին մենակ
 Գաւթ-բէկին աննկուն
 Ու մատնեցին իրանց անձը
 Ամբարտաւան թշնամուն:
 Եւ նա մնաց մենակ, որպէս
 Կրակի միջին քաջ հերոս,
 Կամ ալեկոծ ծովի ափին
 Որպէս կանգուն, վառ փարոս:
 Մնացին միայն հաւատարիմ
 Տէր-Աւետիք քահանան,
 Քաջ Միթիթար սպարապետը
 Եւ հայ Մելիք-Փարսազան:
 Այս երեքը կռւի ահեղ
 Դաշտերումը արիւնոտ՝
 Ամենայն տեղ միշտ անբաժան՝
 Մնացին արի Դաւթի մօտ:

XLVIII

Եւ Դաւթիթ-բէկ, որպէս գոռոզ,
 Մի անյողբողոզ, հպնարտ սար,
 Դեռ կանգնած էր: Նա չէր ընկճւում,
 Կռոււմ էր նա քաջաբար:

Սուրը ձեռին եկել էր նա
 Իր մայրենի Հալիձօր
 Ու պաշտպանում իր ամրոցը
 Ոսոխներէց բիւրաւոր:
 Եւ տապնապի, ճգնաժամի
 Դաժան, ահեղ այս պահուն՝
 Մելիք Մուսան ոյժ էր տալիս,
 Զօրացնում էր թշնամուն:
 Երջապատւած իր մտերիմ
 Աւագներով սրտակից,
 Նա դուրս եկաւ մեծ փողոցը
 Ապարանքի լայն բակէց:

XLIX

Օրհնեց ուղին, խրախոյս կարգաց,
 Քաջալերեց զօրքերին,
 Փող ու խալաթ խոստանալով՝
 ձամբայ զցեց զօկերին:
 Ահա հնչեց զափն ու զուռնան
 Ագուլիսի խոր ձորում,
 Եւ զօրքերը անյայտացան
 Փոշու մռայլ ամպերում...
 Մայր Արաքսը այնտեղ, հեռու,
 Իբրև վիշապ մի ահեղ,

Կամ թէ իբրև հայի անթիւ
 Արցունքներէ մեծ հեղեղ՝—
 Գետինը խոր պատառելով՝
 Բարձրամրմունջ հոսում էր,
 Կարծես լիտի, ժանա Մուսային
 Նզովելով՝ խօսում էր:

L

ձամբեց Մուսան իր զօրքերը
 Մտաւ կրկին ապարանք.
 Եւ դահլիճից լուեց լանկարծ
 Մի դառնագին հեկեկանք.
 Ցնցւեց Մուսան... Մտաւ դահլիճ—
 Մընաց ապշած, քարացած...
 Գիւլիզաւըն աղիտորմ
 Հեծկլտում էր դառնացած...
 Չը նայելով Գիւլիզաւի
 Հեկեկանքին, հռաչին,
 Այստեղ արգէն վերջացնում եմ
 Իմ նրագը առաջին:
 Թէ իմ Մուսան նենդ Մուսայի
 Պէս չը դառնայ դաւաճան,
 Այս պօէմին ապագայում
 Անշուշտ կը տամ ես վախճան:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0340193

37976

103/5

ԼՈՅՍ ՄԵ ՏԵՍԵԼ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆՑԻ

1) ԽՕՆԵՐ, վողբվիլ (սպառուած)	.	.	10 Կ.
2) ԱՐԻՈՒԹԵԱՆ ԹԵԽՆՐԸ (թարգմ.)	.	.	30 Կ.
3) ԱՄՈՒՐՆՆ (սակաւաթիւ)	.	.	20 Կ.
4) ՀԱՆԱՔ ՈՒ ԳԱՆԱԿ (սակաւաթիւ)	.	.	30 Կ.
5) ԲԱՆԱՍՏՏԵՂԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ (սակաւաթիւ)	.	.	50 Կ.
6) ՄԵԼԻՔ-ԲԷՊԷԱՐ, պատմ. պօէմ	.	.	10 Կ.
7) ՄԵԼԻՔ-ԴԻՍՈՒՓ, պատմ. պօէմ	.	.	20 Կ.
8) ՄՈՒՍԱ, պատմ. պօէմ (նւագ I)	.	.	20 Կ.
9) ՆՈԱԳՆԵՐ	.	.	30 Կ.

Գիւմլի Թիֆլիս, Центральная Книжная торговля.
 " Книжн. маг. „Гуттенбергъ“.
 " Кавказск. Книжн. Торговля.
 Կամ Հեղինակին՝ Թիֆլիս, Чавчавадзевская ул. д. Мар-
 карова № 25/а.

ԳԻՆՆ Է 20 ԿՈՊ.Գուժարով գնողներին 20% /₀ զիջում.